

ÎNCEPUTURILE STUDIILOR DESPRE COPII ȘI MEDIA
ÎN ROMÂNIA.
IN MEMORIAM IOAN DRĂGAN

ANCA VELICU*

ABSTRACT

**THE BEGINNINGS OF STUDIES ON CHILDREN AND THE MEDIA
IN ROMANIA. *IN MEMORIAM IOAN DRĂGAN***

The article presents the beginning of Romanian studies on the relationship between children and the media, highlighting the role that Professor Ioan Drăgan played in it. The article starts with a brief presentation of the history of the interdisciplinary research domain “children and the media”, then provides an overview of Romanian studies on this topic conducted under the Professor’s coordination within the Center for Media Studies and New Communication Technologies (University of Bucharest), discussing, for each one, the significance of the results in the social and academic context of the time. A brief subjective reflection by the author about the importance of these studies and about Professor Drăgan’s role in her development as a researcher in this field concludes the study.

Keywords: children and the media, television violence, audiovisual regulations, institutionalization, media effects.

În 2024, revista internațională *Journal of Children and Media (JOCAM)* aniversa, printr-un număr special (Katz *et al.*, 2025), 18 ani de funcționare sau, cum au spus editorii, atingerea „majoratului”. Era un prilej pentru a reflecta asupra domeniului de cercetare „copiii și media”, la a cărei instituționalizare contribuise revista însăși. Câteva dintre întrebările la care editorii îi invitau pe specialiștii din domeniu să răspundă erau: cum au evoluat temele și metodologiile de cercetare în acest domeniu? Care sunt marile paradigme teoretice folosite în cercetările în acest domeniu? Care sunt problemele și temele emergente și în ce măsură sunt ele

* Ph.D., Senior Researcher, Institute of Sociology, Romanian Academy, e-mail address: anca.velicu@gmail.com.

influențate de dezvoltarea noilor tehnologii digitale? Care sunt temele neacoperite încă, dar care sunt stringente pentru domeniu?

Deși în România acest domeniu de cercetare nu s-a instituționalizat încă, studii sporadice subsumabile lui au început să apară după 2000. Profesorul Ioan Drăgan – care, în același an 2024, a plecat dintre noi – a jucat un rol important în apariția acestor studii în România, contribuind activ și coordonând – în cadrul Centrului de Studii Media și Noi Tehnologii de Comunicare (CSMNTC) de la Universitatea din București, al cărui director era – câteva dintre studiile realizate în România în acest domeniu și, de asemenea, promovând necesitatea abordării teoretice a domeniului. În această lucrare, voi face o foarte scurtă prezentare a istoriei studiilor despre copii și media, apoi voi trece în revistă unele dintre studiile românești pe această temă inițiate de Profesorul Drăgan, discutând, la fiecare în parte, semnificația rezultatelor atât în contextul social, cât și în cel al spațiului academic de la acel moment și punctând, atunci când este cazul, conectarea acelor cercetări la studii similare din alte țări. Voi încheia cu o foarte scurtă reflecție subiectivă despre însemnătatea acestor studii și despre rolul Profesorului Drăgan în dezvoltarea mea, ca cercetător în acest domeniu.

COPIII ȘI MEDIA – EMERGENȚA UNUI DOMENIU DE CERCETARE

Preocuparea societății pentru efectele media¹ asupra copiilor are o istorie îndelungată, istorie care poate fi trasată până la Platon (Baton-Hervé, 2000). Odată cu secolul XX, această preocupare a prilejuit realizarea, în diferite spații culturale, a numeroase studii, venite din perspective disciplinare diferite, studii menite să valideze sau să liniștească îngrijorările societății referitoare la efectele negative ale media asupra populației vulnerabile (în care copiii erau automat incluși).

În această lungă istorie, îngrijorările erau generate de apariția câte unui nou mediu de informare și comunicare văzut în opoziție cu media mai vechi care, după contestarea inițială, trecuseră testul acceptării sociale, uneori ajungând chiar să fie considerate „cultură înaltă”. Astfel, dacă Platon denunțase efectul negativ al poeziei (alungându-i pe poeți din Republica sa, Baton-Hervé, 2000) sau dacă, în perioada elisabetană, nou-apărutul teatru a fost interzis pe motiv că incita la violență împotriva ordinii sociale și ducea la relaxarea moravurilor, odată cu apariția radioului sau a televiziunii, atât poezia, cât și teatrul aveau deja un loc bine consacrat în cultura „înaltă” (Buckingham & Jensen, 2012).

¹ În această lucrare, folosim *media* într-un sens larg, pentru a desemna pe de o parte mediul prin care circulă informația (de exemplu, tipărit pe hârtie, în cazul ziarelor sau revistelor, prin unde electromagnetice sau prin semnal digital, în cazul televiziunii, radioului sau a internetului) și, pe de altă parte conținutul circulat prin acest medium (de exemplu, când ne referim la televiziune ca fiind „media”, ne referim nu doar la cum este transmis și receptat mesajul, ci și la conținutul transmis, de la formatul programelor TV la conținutul propriu-zis).

Această dinamică se modifică în secolul XX, când noi și noi media apar într-un ritm accelerat și nemaîntâlnit. Radioul, cinematograful, televiziunea, jocurile video și internetul apar, toate, în mai puțin de un secol, iar îngrijorările legate de efectele acestora asupra societății (și mai ales asupra copiilor) se suprapun, deși cu tempouri diferite în diverse spații culturale. Una dintre cele mai dezbătute dimensiuni ale efectelor media a fost cea a influenței violenței media asupra comportamentului tinerilor². Primele și cele mai numeroase studii pe acest subiect apar în Statele Unite ale Americii, unde, încă din anii '60, un nivel ridicat de violență televizuală se suprapunea peste un nivel ridicat de violență școlară și delincvență juvenilă. În același timp, în Franța, de exemplu, aceste fenomene, ambele la o scală mult redusă, încep să apară abia de la jumătatea anilor '80³ și tot atunci încep îngrijorările, pe această temă, la nivelul societății, dar și studiile care caută să elucideze eventuala legătură dintre cele două (Lazar, 2003).

Dar, deși la nivelul societății și al „antreprenorilor morali” (Cohen, 2002) relația de cauzalitate – de la violența televizuală (sau, mai larg, mediatică) la violența în rândul tinerilor – era considerată de la sine înțeleasă, în rândul cercetătorilor ea era, și continuă să fie, subiect de controversă, în ciuda abundenței studiilor despre relația dintre copii și televiziune (Lazar, 2003, vezi, ca exemplu, și Livingstone și Drtoner, 2008 sau Lemish, 2013).

Mai mult, domeniul disciplinar în care aveau loc cercetările amprentau din start direcția acestora. Astfel, spre deosebire de spațiul american unde studiile pe această temă erau realizate de obicei din perspectivă psihologică sau din cea a psihologiei sociale, în Marea Britanie tema a fost studiată din perspectiva studiilor culturale și, ulterior a studierii audiențelor, ceea ce însemna o abordare critică, care pune sub semnul întrebării influența directă a media asupra publicului, recunoscând în același timp rolul acestuia în decodarea (și deturnarea) mesajului media (Buckingham, 1993). În această tradiție de cercetare și cu puternice influențe dinspre „noua sociologie a copilăriei” (James & Prout, 1990), copilul telespectator era considerat ca fiind capabil de participare la procesul de receptare media și capabil de a lua necesara distanță critică față de conținutul televizual.

² Dacă ne referim la epoca televizuală și la efectele asupra copiilor și tinerilor, alte teme de interes au fost influența publicității asupra comportamentelor de consum sau influența sexualității și a conținuturilor pornografice asupra imaginarului romantic. În ceea ce privește publicul adult, una dintre principalele teme de interes a fost cea a influenței propagandei politice.

³ Tot autoarea citată arată și câteva dintre specificitățile, culturale sau instituționale, care pot justifica diferențele dintre cele două țări. De exemplu, în SUA avem de-a face pe de o parte cu un peisaj televizual specific – sub semnul comercialului și, derivat, al spectacularului, conținuturile fiind slab reglementate sub aspectul protecției copiilor de o autoritate centrală – și, pe de altă parte cu o cultură a armelor de foc, un sistem educațional descentralizat, polarizare economică accentuată și servicii sociale slab reprezentate. În același timp, în Franța, televiziunea publică a dominat peisajul mediatic până în anii '80, cu o puternică reglementare din partea Consiliului Superior al Audiovizualului, cu un sistem educațional centralizat care lăsa puțin timp pentru consumul de conținuturi televizuale (care erau oricum, puternic filtrate de CSA), cu servicii de protecție socială funcționale și o scăzută polarizare economică (Lazar, 2003).

Dar, deși, așa cum am arătat, aceste îngrijorări au apărut în țări diferite în momente diferite și au evoluat cu viteze diferite, odată cu globalizarea sferei media (prin apariția televiziunii prin satelit și cablu și, mai ales, odată cu apariția internetului și generalizarea accesului la internet) și, în Europa, cu apariția și extinderea Uniunii Europene⁴, te(a)ma devine una universală și încep să apară studii internaționale comparative, mai ales cu privire la influența jocurilor video sau a internetului⁵.

În acest context, apare necesitatea definirii unui domeniu distinct de cercetare, care să strângă laolaltă cercetătorii din diferite domenii care împărtășesc preocuparea pentru subiectul „copiii și media” și care să creeze un spațiu de dialog menit să depășească abordările sectoriale care de multe ori duceau la monologuri paralele. Tot acest interes ale cercetătorilor în definirea unui domeniu era justificat și de potențialul acestui subiect de a (de)genera (în) panici morale⁶ și, derivat, de dorința cercetătorilor de a oferi societății și decidenților politici o înțelegere – fundamentată teoretic și factual (vezi Livingstone *et al.*, 2012) – asupra eventualei influențe a media asupra copiilor și a modalităților de contracarare a acesteia, inclusiv prin reglementarea industriei media și elaborarea de politici de protecție a minorilor, dacă aceasta se impunea.

În editorialul primului număr al revistei *JOCAM*, Dafna Lemish (2007) definește limitele și agenda de cercetare ale acestui domeniu care va explora impactul asupra copiilor și interacțiunea acestora (înțeleși de la naștere până la sfârșitul adolescenței) cu diverse forme de media (înțelese ca orice comunicare mediată, de la televiziune la noile tehnologii), într-o manieră interdisciplinară, implicând domenii precum psihologia dezvoltării, sociologia, studiile culturale și educația. Dincolo de interdisciplinaritate și de abordările multimetodologice, în condițiile creării unei piețe media globală, instituirea domeniului „copiii și media” face posibilă și chiar promovează necesitatea colaborării internaționale și a studiilor comparative. În sfârșit, revista își propunea să acopere trei tematici de

⁴ Dincolo de dimensiunile economică și politică, proiectul Uniunii Europene se definește în mod esențial prin consolidarea unității culturale, peisajul mediatic fiind văzut ca pilon important în acest sens. O serie întreagă de mecanisme au fost în dezvoltare în acest scop, de la crearea unor posturi TV sau de radio dedicate (cum ar fi canalul Arte) la reglementări unitare ale spațiului mass-media la nivel comunitar (cum ar fi Directiva europeană 89/552/CEE «TÉLÉVISION SANS FRONTIÈRES»), a cărei primă versiune datează din 1989, fiind ulterior revizuită în 1997, în 2001 și în 2007 (pentru a menționa doar câteva dintre cele mai importante revizuii; pentru mai multe amănunte, vezi <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=LEGISSUM:l24101&frontOfficeSuffix=%2F>) sau la crearea unor mecanisme de suport financiar pentru dezvoltarea unor produse culturale “europene” (cum ar fi programul Creative Europe al Comisiei Europene; vezi <https://culture.ec.europa.eu/>).

⁵ Pe această temă este de menționat studiul EU Kids Online din 2010, care a fost precedat de o încercare de analiză comparativă a unor studii la nivel național disparate și care își propune în mod programatic să depășească problemele pe care le-a identificat în încercarea de a compara datele (Livingstone *et al.*, 2012)

⁶ Mai mult, așa cum arată Drotner (1992, 1999), înseși panicile morale care au ca subiect influența media asupra copiilor devin panici mediatice.

cercetare principale: copiii ca consumatori de media, reprezentările copiilor și ale copilăriei în media și producțiile media și textele create pentru și de către copii (Lemish, 2007).

În paralel cu demersul programatic al revistei, instituționalizarea domeniului de cercetare „copiii și media” a avut loc prin inițierea unor specializări universitare conexe (e.g., Masterul „Children’s Literature, Media & Cultural Entrepreneurship” oferit de Universitatea din Glasgow, Marea Britanie sau Masterul „Children’s and Youth Media Studies” oferit de Universitatea Erfurt, din Germania) sau prin nenumărate demersuri editoriale de publicare a unor cărți de autor, cărți coordonate sau chiar dicționare sau colecții de texte fundamentale ale domeniului (*handbook*) pe acest subiect (vezi de exemplu, Lemish, 2013, Singer & Singer sau Calvert & Wilson, 2008).

ÎNCEPUTURILE STUDIILOR DESPRE COPII ȘI MEDIA ÎN ROMÂNIA

În condițiile unui peisaj mediatic sărac și puternic controlat de cenzura ideologică a statului, violența din media (și eventuala influență a ei asupra copiilor) nu a existat ca subiect de discuție publică sau de cercetare în România înainte de anii '90⁷. După căderea regimului comunist, odată cu liberalizarea pieței mediatice – care pe de-o parte a dus la explozia canalelor TV comerciale și, pe de altă parte, a dat naștere unei prese scrise care, de multe ori sub semnul pamfletului, (ab)uza de violența verbală – această problemă începe să fie semnalată în spațiul public și devine, timid încă, subiect de cercetare academică.

Fără pretenție de exhaustivitate, voi aminti câteva astfel de abordări ale temei. În 2000, probabil ca parte a cercetării sale doctorale, Octavian Mihail Sachelarie publică în *Revista română de sociologie* articolul „Mass-media și violența”. Ulterior, în 2003, O. M. Sachelarie susține, în cadrul Institutului de Sociologie al Academiei Române, teza de doctorat cu titlul „Fenomenul de violență în presa românească” (<http://www.sst.bibliotheca.ro/membri/sachelarie.htm>).

Între timp, în 2001, lingvистa Tatiana Slama-Cazacu publică în *România literară* articolul „Volența în limbaj: Îți rup mîna și-ți dau cu ea în cap” (*apud* Pruteanu, 2006), iar în 2003 Ruxandrei Cesereanu îi apare, la Editura Humanitas, cartea *Imaginarul violent al românilor*, unde face o analiză și o tipologie a manifestărilor violenței verbale în presa românească, începând cu articolele lui Eminescu din *Timpul* și terminând cu presa scrisă post-comunistă din ziarele generaliste, dar și din revistele de satiră politică sau săptămânalele unor partide considerate extremiste.

⁷ Aceasta în ciuda faptului că în paralel, și pentru a acoperi nevoia de divertisment a publicului român, în anii '80 începuse să se creeze o piață ilicită a casetelor video care valoriza filmele hollywoodiene de categorie B, construite în jurul violenței și a spectacularului (vezi Bardan, 2024).

Tot în 2003, la Editura Polirom apare, sub coordonarea lui Gilles Ferréol și Adrian Neculau, volumul *Violența. Aspecte psihosociale*. Reunind studii din spații culturale diverse, volumul cuprinde, de asemenea, trei studii dedicate violenței din media. Două dintre acestea sunt semnate de autoarele românece deja citate: Ruxandra Cesereanu semnează studiul „Imaginarul lingvistic violent al românilor” și Tatiana Slama-Cazacu scrie despre „Violența în limbaj – limbajul violent” în care arată că limbajul, inclusiv cel televizual, poate deveni violent, violentând receptorul chiar și în lipsa reprezentării unui act violent. Deși propune interpretări subtile, susținute cu un aparat critic și bibliografic foarte bogat, autoarea nu pune niciun moment sub semnul întrebării legătura de cauzalitate dintre violența din limbajul mediatic și manifestările de violență în viața reală, mai ales în rândul tinerilor. Al treilea studiu dedicat subiectului violența și media din respectivul volum, semnat de cercetătoarea franceză Judith Lazar, face acest pas înainte. Intitulat „Televiziunea – la originea violenței tinerilor?”⁸ capitolul nu doar că, așa cum se vede și din titlul, pune sub semnul întrebării relația de cauzalitate, dar, în final, propune un răspuns inedit, arătând că televiziunea poate fi considerată la originea violenței în rândul tinerilor, dar nu prin mimetismul violenței din media, ci prin ceea ce autoarea numește „violența simbolică” a televiziunii, prin care înțelege „violența cu mult mai profundă a rupturii dintre lumea ideală unde am vrea să trăim, unde trăim «cu procură», și lumea reală la care trebuie să ne adaptăm” (Lazar, 2003, p. 187).

REGLEMENTAREA AUDIOVIZUALULUI – CRITERIU ÎN ACQUIS-UL COMUNITAR

Dincolo de interesele, mai degrabă sporadice, ale unor cercetători pentru tema media (mai ales presa) și violența⁹, ceea ce a impulsionat cu adevărat studiile despre violența mediatică în relație cu copiii a fost nevoia alinierii legislației românești la cea europeană, în vederea aderării României la UE, aliniere legislativă care presupunea o atenție acordată problemei protejării telespectatorului minor. Astfel, în 2004 Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) a început implementarea proiectului PHARE «Adoptarea *acquis*-ului în domeniul audiovizualului și implementarea lui în România – îmbunătățirea elaborării politicilor și dezvoltarea capacității administrative»¹⁰, în cadrul căruia, doar în 2004, au avut loc o serie de dezbateri publice și cercetări care au dus la schimbările legislative necesare în acest domeniu.

⁸ Studiul reia ideile unui articol mai vechi intitulat „Is Violence Contagious? Symbolic Representation and reality” („E violența contagioasă? Reprezentarea simbolică a realității”) (1992).

⁹ Cu toate declinările ei, menționate mai sus, cum ar fi violența din media, media ca violență, media – cauză a violenței, reprezentarea în media a violenței etc.

¹⁰ Vezi Raportul CNA pe 2004, disponibil la adresa https://www.cna.ro/IMG/pdf/raport_cna_2004.pdf.

Spre exemplu, în 7 mai 2004 a avut loc un atelier cu titlul „Cum protejăm minorii de violența din programele audiovizuale” (cu 81 de invitați și 15 experți români și străini care au luat cuvântul), iar în 10 mai 2004 a avut loc dezbateră „De ce și cum limităm violența în programele audiovizuale” (133 invitați și 13 vorbitori, CNA, 2004). În același an, ca parte a proiectului PHARE mai sus menționat, Gallup România și Metro Media Transilvania realizează studiul „Expunerea copiilor la programele radio și TV” (CNA, 2004).

Așa cum spuneam, tot acest efort de cercetare și de conștientizare publică prin dezbateri avea ca scop final asumat, în cadrul proiectului, modificarea legislativă în vederea protecției telespectatorilor minori, ceea ce s-a și întâmplat. Pe 1 iunie (dată simbolică) 2004, a fost adoptată Decizia 249 privind protecția copiilor în cadrul serviciilor de programe – decizie care transpune atât dispozițiile Directivei europene „Televiziunea fără frontiere” și ale Convenției europene „Televiziunea transfrontalieră”, cât și principiile Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului¹¹ – care urmărește să protejeze copiii atât în calitate de persoane reprezentate în mass-media, cât și în calitate de telespectatori.

STUDIILE DESPRE COPII ȘI MEDIA DESFĂȘURATE DE CSMNTC ȘI COORDONATE DE PROF. IOAN DRĂGAN

În contextul creionat foarte schematic mai sus¹², CSMNTC este contractat în 2004¹³ de CNA să desfășoare – în două etape, pentru grila de programe de vară și cea de toamnă – cercetarea „Evaluarea violenței în programele TV”. Nu voi vorbi prea mult despre acest studiu, dat fiind că există un articol dedicat în acest grupaj omagial (Ștefănescu, 2025), dar voi menționa totuși că cele două cercetări sunt descrise în raportul CNA pentru acel an ca fiind „foarte originale în câmpul cercetării sociologice românești – ca tematică și metodologie” (CNA, 2004, p. 50). Așa cum bine este precizat în raport, această originalitate este doar în raport cu spațiul românesc de cercetare; în fapt, studiul coordonat de prof. Drăgan folosește o metodologie validată deja de studiile din Statele Unite, dorindu-și, păstrând proporțiile, să calce pe urmele studiului de referință „National Television Violence Study”¹⁴. Așa cum arată Livia Ștefănescu în articolul ei (2025), aceste prime studii

¹¹ Convenție adoptată în 1989 și ratificată de România. În același an fusese adoptată în România și Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (în care se vorbește și despre rolul CNA în acest sens).

¹² Semnificația contextului se întinde dincolo de interesul acordat subiectului la acel moment și construiește pe rezultatele cercetărilor anterioare. Spre exemplu, în grila de analiză a violenței televizuale se regăsește parțial tipologia imaginarului violent realizată de Ruxandra Cesereanu.

¹³ Studiul va fi plătit din fondurile instituției, nu din proiectul PHARE menționat mai sus (CNA, 2004).

¹⁴ „National Television Violence Study” s-a desfășurat pe parcursul a trei ani (1994–1997) și a presupus mai mult de 10 000 ore de programe TV analizate; mai mult de 300 de cercetători au fost

de evaluare a violenței TV sunt reluate în 2008 și în 2009 (acesta din urmă, cu sprijin financiar oferit de UNICEF, vezi Drăgan et al., 2009).

În 2005, CSMNTC a realizat, împreună cu institutul CURS (contractantul principal), „Cercetare(a) privind analiza comportamentului de consum de programe audiovizuale al elevilor (11–14 ani și 15–18 ani) iulie 2005”¹⁵, având ca beneficiar Consiliul Național al Audiovizualului (CURS & CSMNTC, 2005). Deși la o primă vedere cercetarea din 2005 pare să reia, la un an distanță, studiul „Expunerea copiilor la programe TV” din 2004 (Gallup România & Metro Media Transilvania, 2004), diferențele dintre cele două sunt majore. În primul rând există o diferență în populația investigată, studiul din 2004 urmărind copiii de 6–14 ani, în timp ce studiul din 2005 are în vedere populația de elevi de 11–18 ani, în cele două subșantioane între care se dorea realizarea unei comparații. Apoi, așa cum arată titlul celor două proiecte, denumirea diferită a relației copiilor cu media („expunere” versus “comportamente de consum”) nu este doar o alegere lingvistică, ci denotă o înțelegere teoretică diferită a relației respective. Astfel, în timp ce „expunerea” (la programe TV) presupune un telespectator pasiv, „comportament de consum” (media) presupune un anumit grad de agentivitate al telespectatorului. Cea de-a treia distincție dintre cele două studii este la nivelul conținutului, a subiectelor abordate – și aici, așa cum este recunoscut în raport, meritul revine CSMNTC, care a elaborat chestionarul, și profesorului Drăgan, în calitate de coordonator. Mai exact, dincolo de măsurătorile „clasice” de consum media (*e.g.*, frecvență, perioadă, canal și emisiune preferată, etc.), cercetarea din 2005 introduce teme inedite cum ar fi: percepția tinerilor spectatori cu privire la efectele publicității, efectelor violenței media și percepția lor cu privire la influența televiziunii, alături de familie și școală, în dobândirea anumitor valori sau anti-valori (CURS-SA & CSMNTC, 2005). Nu în ultimul rând, studiul din 2005 măsoară, într-o încercare de emulare a studiului din Statele Unite, aspecte legate de respectarea signalecticii în urmărirea programelor TV, dar și aspecte legate de teoriile medierii parentale (Nathanson, 1999), precum modalitățile de consum TV (singur *versus* însoțit) și existența controlului parental.

implicați în elaborarea celor trei volume ale raportului și mai mult de 1 600 de subiecți au fost implicați în cele cinci experimente realizate în cadrul studiului. Trebuie spus că, spre deosebire de studiul din România, care a implicat doar analiza emisiunilor TV, cel din SUA a presupus și analiza modului în care sistemul de clasificare și avertismentele programelor sunt utilizate de televiziuni și, mai ales, a rolului acestora în deciziile de vizionare ale copiilor. De asemenea, studiul din SUA a realizat profiluri ale potențialelor publicuri-țintă pentru viitoarele campanii antivioolență și a realizat o analiză de conținut a anunșurilor de interes public pentru conștientizarea violenței televizuale, Bernhardt *et al.*, 1998).

¹⁵ Pe pagina CNA poate fi găsit raportul, în două volume, al cercetării. Volumul 1, asumat de CURS-SA, prezintă Metodologia și principalele rezultate într-o abordare comparativă a celor două subșantioane, în timp ce Volumul 2 prezintă rezultatele într-o segmentare mult mai detaliată, însoțite de comentarii. Ambele volume se pot găsi la <https://www.cna.ro/Cercetare-privind-analiza.html>.

Articolul „Media și violența”, publicat de Profesorul Drăgan în 2006 în revista Sociologie Românească, discută împreună cele două studii ale CSMNTC prezentate anterior, făcând astfel vizibilă concepția unitară din spatele lor, în spiritul metodologiei folosită în „National Television Violence Study”, dar cu resurse financiare și sprijin instituțional mult reduse.

În fine, ultimul studiu pe care îl voi aminti aici¹⁶ este „Impactul publicității asupra părinților și copiilor”, realizat în 2007 de CSMNTC împreună cu IMAS (contractant principal), având ca beneficiar tot CNA, de această dată proiectul fiind finanțat din fonduri PHARE¹⁷. În același cadru teoretic oferit de teoriile efectelor media asupra utilizatorilor și cu același interes pentru protejarea telespectatorului minor, studiul este primul din România dedicat publicității ca gen televizual de sine stătător (CNA, 2008). În cadrul studiului a fost măsurat gradul de înțelegere de către copii a specificului acestui gen televizual (pentru a răspunde la întrebarea „sunt copiii în stare să deosebească între mesajul publicitar și cel informativ sau între publicitate și ficțiune?”), consumul de publicitate sau practicile de evitare, satisfacția asociată cu consumul de publicitate și percepția asupra acesteia, rolul educativ al publicității și influența acesteia asupra deciziilor de consum și achiziție de produse (IMAS & CSMNTC, 2007).

Ca și în cazul studiului anterior, și în acest caz limitele metodologice au fost asumate, iar atunci când s-a vorbit despre „impactul” sau „efectele” sau „influența” televiziunii sau a unor conținuturi specifice (*e.g.*, violenței televizuale) sau a unor genuri specifice (*e.g.*, publicității) asupra copilului telespectator, a fost strict sub prezumția de impact/ efect/ influență „percepută” și raportată în cadrul anchetei, ceea ce presupune o altă limitare (vezi și CURS-SA & CSMNTC, 2005).

DINCOLO DE DATE – PROPUNEREA UNUI DOMENIU DE CERCETARE

Așa cum reiese din succinta trecere în revistă a studiilor despre copii și media¹⁸ realizate sub coordonarea Profesorului Drăgan în cadrul CSMNTC, acestea au reprezentat abordări noi în peisajul cercetării românești de la acea dată. Pe lângă înnoirea metodologică, ele au adus un avans de cunoaștere factuală, documentând – cu metodologie riguroasă fundamentată teoretic – relația copiilor din România cu televiziunea într-o perioadă de transformare a peisajului mediatic românesc¹⁹.

¹⁶ Nu este însă și ultimul în ordine cronologică, căci, așa cum am spus, în 2008 și 2009 se reiau studiile de evaluare a violenței TV.

¹⁷ Studiul este finanțat prin proiectul PHARE „Expertiza și profesionalism în audiovizual” (RO 2004/016–772.03.15.01).

¹⁸ Sau a studiilor realizate din perspectiva relației copiilor cu media, cum este cazul seriei de studii despre evaluarea violenței televizuale.

¹⁹ Deși respectiva perioadă era mai degrabă de „consolidare” a canalelor importante în grilele diferiților furnizori de televiziune prin cablu (ceea ce se poate vedea din relativa stabilitate a canalelor

Aceste studii au realizat însă ceva mai mult decât atât, contribuind la promovarea temei de cercetare „copiii și media” în spațiul cercetării academice și în cel educațional în România. Așa cum am menționat deja, în demersul de protejare a telespectatorului minor, CNA-ul demarase deja, din 2003, o campanie de conștientizare a problemei în vederea educării publicului, în special a părinților, dar și a copiilor, cu privire la eventualele consecințe negative ale expunerii la programe cu conținut ridicat de violență.

Dar, așa cum arată studiile dezvoltate în jurul conceptului de „panici mediatice” (Drotner, 1992, 1999) simpla aducere a problemei în spațiul public riscă o prezentare simplificată și chiar simplistă în acest proces, punându-se accent pe false cauzalități (*e.g.*, violența reprezentată la TV este cauza violenței în rândul copiilor și a tinerilor) și pe găsierea unor (falși) vinovați (*e.g.*, violența mediatică sau media în ansamblu). Pentru a evita acest lucru este necesar ca datele studiilor să fie discutate și înțelese de fiecare dată în context teoretic.

Or, așa cum stau mărturie activitățile domniei sale de diseminare a datelor cercetării, profesorul Drăgan a promovat activ nevoia de încadrare teoretică a datelor. Spre exemplu, în 2006, după primele studii de evaluare a violenței televizuale (CSMNTC, 2004a, 2004b) și după cercetarea comportamentelor de consum ale elevilor (CURS-SA & CSMNTC, 2005), Profesorul Drăgan a fost actorul principal în organizarea în 26–27 mai 2006 a Primului Forum Național cu tema „Media, violența și educația” (organizat de CNA, Ministerul Educației și Cercetării, UNICEF și Universitatea din București, vezi CNA, 2006). Forumul, organizat în cadrul academic și având ca public preponderent profesori, a constituit o platformă nu doar de diseminare a datelor cercetării, ci și de reflecție și încadrare teoretică a acestora.

Nu în ordinea importanței, ci pentru că este (și) o mărturie personală, am lăsat în mod intenționat la urmă contribuția Profesorului Drăgan în formarea unor tineri (la acea vreme) cercetători în domeniul copiii și media. Mi-am început stagiul doctoral la Universitatea din București în 2004, sub îndrumarea Profesorului Drăgan, cu teza „Relația copiilor cu televiziunea și noile tehnologii de comunicare”. Cu binecunoscuta-i generozitate, acesta ne-a inclus – pe mine și pe colegii și colegele de la CSMNTC²⁰ – în toate cercetările pe care le-am discutat mai sus (și în altele, nementionate aici), făcându-ne nu doar părtași la această aventură intelectuală, ci considerându-ne parteneri egali în toate etapele

importante care au fost evaluate, în studiile din 2004 și 2008 și 2009), dinamismul la care mă refer are loc în ceea ce privește reglementările impuse de CNA pentru protejarea telespectatorului minor. În plus, încă din 2003, CNA începuse să devină activ în activități de educare și conștientizare a publicului. Astfel, dincolo de dezbaterile publice organizate în 2004 menționate mai sus, putem aminti campaniile de informare și conștientizare desfășurate în 2003–2004 („Audiență fără violență”) și în 2008 („Nu lăsa copilul educat de televizor”).

²⁰ Câteva dintre colegele cu care am lucrat la cercetările CSMNTC din acea perioadă – cum ar fi Alexandra Povară (actualmente Constantinescu), Livia Ștefănescu, Angelica Marinescu – contribuie de asemenea cu articole la acest număr omagial.

proiectelor, de la designul metodologic, la culegerea datelor sau coordonarea și supravegherea culegerii de date, la analiză sau scriere de rapoarte de cercetare. Îmi amintesc multe momente din aceste cercetări, dar cele pe care le apreciez acum cel mai mult sunt cele în care discutăm în contradictoriu pe anumite subiecte și asta nu pentru că aş aprecia în mod particular dezbaterile în contradictoriu (deși, privind retrospectiv, văd în acele dispute spiritul rebel al vârstei), ci pentru că realizez că în toate acele situații Profesorul Drăgan nu doar că ne cerea opinia, ci accepta cu onestitate să îi discutăm și disputăm opinia, făcându-ne astfel loc să creștem ca cercetători și, nu în ultimul rând, ca oameni.

Așa cum spuneam, nu consider că acest domeniu de cercetare s-a instituționalizat (încă) în România, dar, fără îndoială, Profesorul Ioan Drăgan și-a adus contribuția la începuturile și promovarea lui.

BIBLIOGRAFIE

1. Bardan, A. (2024). „Occidentul imaginar” și România Socialistă în anii 1980: o analiză din perspectiva istoriei orale. *Revista română de sociologie*, serie nouă, anul XXXV, nr. 3–4.
2. Baton-Hervé, E. (2000). *Les enfants téléspectateurs. Programmes, discours, représentations*. Paris: L’Harmattan.
3. Bernhardt, J. M., Brown, J. D. & Golden, S. D. (1998). *Testing the Effectiveness of Public Service Announcements That Depict Immediate Physical Consequences of Handgun Violence*. University of North Carolina-Chapel Hill Study. Center for Communication and Social Policy, University of California, Santa Barbara (Ed.) (pp. 323–353). Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
4. Buckingham, D. (1993). *Children talking television: The making of television literacy*. London: Falmer.
5. Buckingham, D. & Jensen, H. S. (2012). Beyond “Media Panics”: *Journal of Children and Media*, 6(4), p. 413–429. <https://doi.org/10.1080/17482798.2012.740415>.
6. Calvert, S. L., & Wilson, B. J. (2008). *The handbook of children, media, and development*. Wiley-Blackwell.
7. Cesereanu, R. (2003a). *Imaginarul violent al românilor*. București: Editura Humanitas.
8. Cesereanu, R. (2003b). Imaginarul lingvistic violent al românilor. În Ferréol, G. și Neculau, A. (coord.). *Violența – Aspecte psihosociologice*. Iași: Polirom, pp. 223–228.
9. Centrul de Studii Media și Noi Tehnologii de Comunicare (CSMNTC) (2004). *Evaluarea reprezentării violenței în programele televizuale august 2004*. Disponibil la <https://www.cna.ro/Evaluarea-reprezentarii-violentei.html> (accesat 3.08.2025).
10. Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics* (3rd ed.). London, NY: Routledge.
11. Consiliul Național al Audiovizualului (CNA). (2008). *Newsletter CNA 1/2008*. Disponibil la https://www.cna.ro/IMG/pdf/CNA_Newsletter_No_3_RO.pdf (accesat 3.08.2025).
12. Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) (2004). *Raport 2004*. Disponibil la https://www.cna.ro/IMG/pdf/raport_cna_2004.pdf (accesat 3.08.2025).
13. Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) (2006). *Raport 2006*. Disponibil la https://www.cna.ro/IMG/pdf/raport_cna_2006.pdf (accesat 3.08.2025).
14. Drăgan, I. (2006). Media și violența. *Sociologie Românească*, 4(2), p. 12–42. Disponibil la <https://revistasociologieromaneasca.ro/sr/article/view/779> (accesat 3.08.2025).
15. Dragan, I. (coord.), Ștefănescu, P. (coord.), Povară, A. & Velicu, A. (2009). *Reprezentarea violenței televizuale și protecția copilului*. București: Editura Vanemonde.

16. Drotner, K. (1992). Modernity and media panics. In M. Skovmand & K. Schröder (Eds.), *Media cultures: Reappraising transnational media* (pp. 42–62). London: Routledge.
17. Drotner, K. (1999). Dangerous Media? Panic Discourses and Dilemmas of Modernity. *Paedagogica Historica*, 35(3), p. 593–619. <https://doi.org/10.1080/0030923990350303>.
18. Federman, J. (Ed.). (1998). *National Television Violence Study: Volume 3*. SAGE Publications.
19. Gallup România și Metro Media Transilvania (2004). *Expunerea copiilor la programe TV*. Disponibil la https://www.cna.ro/IMG/pdf/cna_gallup_MMT_2004.pdf (accesat 3.08.2025).
20. James, A. & Prout, A. (Eds.). (1990). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.
21. Katz, V., Aladé, F., & Bond, B. J. (2025). Journal of Children and Media comes of age: An introduction to the special section. *Journal of Children and Media*, 19(1), p. 1–5. <https://doi.org/10.1080/17482798.2024.2439666>.
22. Lazar, J. (1992). Is Violence Contagious? Symbolic Representation and Reality. *Le Debat*, 94(2), pp. 151–161.
23. Lazar, J. (2003). Televiziunea – la originea violenței tinerilor?. În Ferréol, G. și Neculau, A. (coord.). *Violența – Aspecte psihosociologice*. Iași: Polirom, pp. 179–188.
24. Lemish, D. (2007). Launching a new journal: Setting new research agendas. *Journal of Children and Media*, 1(1), p. 1–4. <https://doi.org/10.1080/17482790601004994>.
25. Lemish, D. (Ed.). (2013). *The Routledge international handbook of children, adolescents, and media*. Routledge.
26. Livingstone, S., Haddon, L., Gorzig, A. (eds.) (2012). *Children, risk and safety online: Research and policy challenges in comparative perspective*, Bristol: The Policy Press.
27. Livingstone, S. & Drotner, K. (Eds.). (2008). *International handbook of children, media and culture*. London: Sage.
28. Nathanson, A.I. (1999). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research*, 26(2), p. 124.
29. Pruteanu, G. (2006). Violență și vulgaritate. *Situlul George Pruteanu*. Publicat în 4 aprilie 2006. Disponibil la <https://www.georgepruteanu.ro/4doarovorba/emis-s-017-violenta.htm> (accesat 31.07.2025).
30. Sachelarie, O.M. (2000). Mass-media și violența. *Revista română de sociologie* (Serie nouă), anul XI, nr. 1–2, p. 99–108.
31. Singer, D.G., & Singer, J.L. (Eds.). (2012). *Handbook of children and the media* (2nd ed.). SAGE Publications.
32. Slama-Cazacu, T. (17 septembrie 2001). Violența în limbaj: Îți rup mâna și-ți dau cu ea în cap. *România literară*.
33. Slama-Cazacu, T. (2003). Violența în limbaj – limbajul violent. În Ferréol, G. și Neculau, A. (coord.). *Violența – Aspecte psihosociologice*. Iași: Polirom, pp. 245–262.